

POSUDEK OPONENTA PÍSEMNÉ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

Název práce: *Režisér. Autor. Text.*
Autor práce: BcA. Josef Doležal
Studijní program: Režie činoherního divadla
Typ studijního programu: navazující magisterský

Vymezení cíle a jeho naplnění:

Ve své magisterské písemné práci, nazvané přílehlavě *Režisér. Autor. Text.*, reflektuje diplomant Josef Doležal vlastní zkušenost s inscenováním textů, které před tím nebyly „ověřeny“ jevištěm. V případě hry Jaroslava Rudiše *Anšlus* scénicky „ověřoval“ funkčnost českého překladu Achaba Haidlera vznikajícího pro konkrétní ústeckou inscenaci (když světová premiéra textu bilingvního autora se uskutečnila v Drážďanech), v druhém případě šlo o vlastní dramatický text *Harlekýn je mrtvý*, který posloužil jako východisko Doležalovy absolventské inscenace v divadle DISK. Režie v profesionálním divadle (Činoherní studio Ústí nad Labem) předcházela režii v divadle školním, čehož diplomant v práci smysluplně využívá k tomu, aby srovnal průběh zkoušení s generačně rozvrstveným souborem a s okruhem generačně spřízněných spolužáků. V obou případech se pokouší – domnívá se, že k sobě upřímně – zachytit proces vzniku inscenace od volby textu po premiéru a pojmenovat si rozhodné / uzlové body (jakými jsou analýza textu a příprava jeho inscenační verze či režijně-scénografické řešení prostoru), které výsledek inscenace ovlivní takřka bez možnosti nápravy v rámci vymezeného času zkoušení.

Aktuálnost tématu (a relevance zvolené metodologie v případě diplomové práce):

Inscenování „nových a neosvědčených“ her patří k sebeobnovným a sebezáchovným procesům divadelního druhu zvaného činohra. Z hlediska současné divadelní praxe považuji za více než naléhavý Doležalův poukaz na šibeniční čas mezi dopsáním hry či dokončením překladu a jejich inscenováním. Doležal potvrzuje, že se tak nezřídka děje současně, tzn. hra ještě není dopsána, překlad ještě není dokončen, ale režisér již musí inscenaci explikovat a spolu s výtvarníky předat „do výroby“. Čas věnovaný dramatickému textu a čas věnovaný inscenaci se příliš brzy propojí a začne vznikat scénáři konkrétní inscenace (přičemž tento text v sobě nutně bude obsahovat méně potenciálních možností pro případné budoucí inscenátory). Aby nedošlo k mýlce. Předpokladem zdaru nemá být to, že text vzniká odvisle od režiséra. Předpokladem zdaru může být, když režisér, vývoji textu beze všeho od počátku přítomen, má na přípravu jeho inscenace (u divadla v tomto smyslu interpretačního, a ne autorského) stejný čas, jako by tomu bylo u her klasiků. Tuto obecnější problematiku doplňuje práce Josefa Doležala o dva specifické příklady: rozhodnutí inscenovat hru na základě cizojazyčného originálu, nikoliv českého překladu (který začne vznikat paralelně a v jistých chvílích dokonce mimoběžně s přípravou režijně-dramaturgické koncepce); a případ, kdy

sám režisér je autorem inscenovaného textu, ale chce k němu při realizaci přistoupit jako k textu „někoho jiného“.

Odborný přínos, původnost práce a její případné využití v praxi:

Vzhledem k tomu, že gros předkládané diplomové práce vězí v reflexi vlastní praktické zkušenosti začínajícího režiséra i autora, není možné pochybovat o jeho původnosti. Otázky, které otevírá směrem k současné divadelní praxi, jsou jistě podstatné; méně průkazný už je odborný přínos práce – a to zvláště na místech, kdy se Doležal pokouší zasadit promyšlený jev či problém do kulturně-historických souvislostí. A tak i když předobraz komediálního typu Harlekýna zahlédne u archetypálního „trickstera“ a zmíní rovněž jeho pozdního příbuzného Hanswursta, zcela v textu postrádám základní charakteristiku Harlekýna (a jeho vztahu ke Kolombíně) v tradiční *commedia dell'arte* a alespoň stručnou genealogii jeho bezprostředních následovníků (min. ve frankofonním prostředí). To vše považuji za nezbytné ne snad kvůli prokázání příslušných vědomostí na úrovni magisterského vysokoškolského studia, ale kvůli nepominutelné potřebě autora vědět, jaký že to „typ“ šaška nechávám ve své hře „zmrtvět“. Za přesnější historické ukotvení a rozvedení by stál i důležitý postřeh o „psychologizaci“ komediálních typů, které si Doležal dobře všímá v současné popkultuře (viz film Todda Phillipse *Joker*), snaží se o ni u sebe, ale už ji nevztáhne k cestě od typu k charakteru, s níž má světové drama bohatou zkušenost nejpozději od Molièra (až si oponent klade otázku, zda Doležal zná a četl např. *Scapinova šibalství*).

Logická stavba a členění práce:

Práce je logicky členěna a v zásadě se dělí na dvě poloviny, věnované už zmiňovaným dvěma inscenacím. To je doplněno o výstižnou obrazovou přílohu a přirozeně o úvod a závěr. A právě k závěru míří má největší formálně-obsahová výtka: Jakkoliv jsem byl potěšen průběžnými, vhodně volenými citacemi z knihy A. V. Efroze – *Povolání: Režisér*, jež si Doležala evidentně získala, jsem přesvědčen, že závěr magisterské diplomové práce nemůže plně patřit Efrosovi, aniž by k příslušné pasáži ocitované na str. 59 dodal Doležal cokoliv za sebe (a ze sebe), byť by šlo o jednu větu jednočlennou.

Formální úprava a náležitosti práce včetně jejího rozsahu:

Po formální stránce odpovídá práce nárokům kladeným na písemnou část magisterské státní zkoušky. Za její tušenou, totiž „nepřiloženou přílohu“ osobně považuji i vlastní dramatický text *Harlekýn je mrtvý*, který byl v soutěži o Cenu Evalda Schorma oceněn 3. místem a se kterým jsem se měl jako oponent této práce rovněž možnost seznámit.

Práce s informačními zdroji:

Práci s informačními zdroji hodnotím jako bezproblémovou; za vyzdvihnutí stojí především schopnost vztáhnout (na první pohled nesnadno uchopitelné) pasáže z knihy Alberta Pražáka *Mezi: stručná interpretace meziprostoru* k vlastním praktickým poznatkům.

Jazyková, stylistická a terminologická úroveň:

Práce dostačuje všem požadavkům i po stránce jazykové, ačkoliv zamrzí především mnohé chyby v interpunkci (věta vedlejší vložená do věty hlavní pravidelně nebývá oddělena na svém konci) a dílčí překlepy, bohužel i v samotných prvních odstavcích jednotlivých kapitol (str. 7: „za účelem určení *profesním* místa v životě“; str. 33: „a navíc se jde o text“). Několikrát má Doležal tendenci uchylvat se k nemístně patetickým formulacím typu „tato podpora může vznítit nový plamen“, ty ale budou patrně souviset s jako vlastním zanícením (být by mohly být vyjádřeny stylisticky obratněji). Pokud jde o terminologickou úroveň, dovolím si jeden příklad: Když se Doležal pokouší vyložit etymologický původ slova groteska, vystačí si s anglickým grotesque – prý *pokřivený*, aniž by ho vztáhnul k italskému označení pro *jeskyni* (a k souvislostem z toho vyplývajících).

Celkové/vlastní shrnutí hodnotitele:

Přes uvedené výhrady považuji diplomovou práci Josefa Doležala za úspěšný pokus nahlédnout svůj „život v umění“ ve fázi vykročení z Alma mater do praxe, vedený věrohodnou snahou pojmenovat si pro sebe jisté věci (a příště je třeba neopakovat, nebo neopakovat identicky). Ač

v názvu práce mají za sebou profese Režiséra i Autora tečku, Doležal za ně ve vlastní stati sám klade otazníky a promýšlí další možné cesty svého režijního i autorského uplatnění. Řadu předpokladů pro něj má a vyplatí se ho sledovat, bude-li to, na co si v této práci přišel, opravdu svědomitě kultivovat.

Otázky a náměty k diskuzi při obhajobě:

- 1.) Přibližte prosím rodokmen postavy Harlekýna od klasické commedie dall'arte po nástup Hanstwurta na vídeňském lidovém divadle neboli doplňte „slepu skvrnu“ předkládané diplomové práce. Zaměřte se na postupné odklony od původního typu a případně je doplňte o příklady z moderní nebo současné dramatiky (ať už světové či české).
- 2.) Věnujete se tomu ve vlastní práci, přesto se pokuste ještě více rozvinout, v čem spatřujete hlavní výhody a nevýhody inscenování vlastního textu, jinými slovy: nakolik Vám jako dramatikovi při psaní hry pomáhá či překáží režisér ve Vás a nakolik Vám jako režisérovi při inscenování hry pomáhá či překáží dramatik ve Vás? A jakou roli v tom všem hraje herec ve Vás?

Doporučení práce k obhajobě: **doporučuji**
Navrhovaná klasifikace: **C**
Datum vypracování posudku: 14. 9. 2023

Hodnocení praktické části magisterské státní zkoušky – uměleckého výkonu / režie inscenace Harlekýn je mrtvý:

Absolventskou inscenací Josefa Doležala byla režie jeho vlastní hry Harlekýn je mrtvý. Navzdory názvu (a znepokojivému tónu prvního obrazu inscenace) jsme coby diváci zastihli Harlekýna přece jen ještě chvíli „plného života“. Režisér nám dopřál cca 20 minut znamenité (neboť v provedení herců pohybově artistní) pocty commedii dell'arte, aby nás přes hamletovskou scénu hrobníků, sloužící jako průsečík mezi komedií a tragédií, přenesl do žánru zcela jiného, pro nějž mě nenapadá lepší pojmenování než „coolness dell'arte“. Jakkoliv byl tento žánrový (dokonce několikanásobný) zvrát záměrný a jakkoliv v něm divák rozpoznával právě zakoušenou dobu „vlády covidu“, byl smysl takového „žánrového úpadku“ nejasný a příznávám, že pro mě spíše nejasným zůstává i po přečtení komentářů samotného autora v diplomové práci. Sama výchozí situace z dell'arte v sobě totiž (přes veškerou zábavnost) zahrnuje značnou dávku amorálnosti (mj. otec chce prodat dceru starci), proto vlastní divácký zážitek nemohu pojmenovat jinak než jako propad ze zkaženosti do ještě větší zkaženosti (zábavnosti navíc zbavené). Zvláště zjištění, že Doležal zamýšlel svou inscenaci jako generační výpověď, mě při vzpomínkách na situaci Janova ponižování Smeraldiny a jiné perverzní hrubosti, ale hlavně na důsledně budovaný obraz „marnosti nad marnost“, až znepokojilo. Mohl jsem jako divák vůbec pochopit Janovo chování, když mu nerozuměla ani jeho Kolombína? Na základě následného přečtení diplomové práce Josefa Doležala se odvažuji tvrdit, že jeho psaní (které vyšlo z jednoho vskutku silného obrazu) bylo v tomto případě převážně intuitivním, pročez před svým vlastním textem stanul nakonec (s nadsázkou řečeno) jako před textem Rudišovým. Neboli: Podařilo se Josefu Doležalovi do textu vepsat takovou „nekompaktnost“, aby jí sám rozuměl a mohl se jí přidržet? Přes všechno výše řečené hluboce oceňuji, že jedním z prvotních impulsů pro vznik inscenace byl režisérem dobře pocítěný komediantský temperament mladých herců, který (paradoxně) vůbec neodpovídal domnělé Harlekýnově „životní únavě“ a který před téměř osmdesáti lety stál u založení divadla DISK. Ten, nutno podotknout, neopustil inscenaci ani po „Harlekýnově smrti“! Proto se mi také u absolventské inscenace Josefa Doležala chtělo zvolat: „Commedie dell'arte, prodli jen!“

Praktickou část magisterské státní zkoušky **doporučuji** k obhajobě, považuji ji z hlediska práce s herci a inscenačním týmem za opravdu zdařilou a navrhuji za ni klasifikaci **B**.

MgA. Milan Šotek, Ph.D.

14. 9. 2023